

Alenka Švab

Med tradicionalno in permisivno seksualno kulturo: percepcije seksualnosti in prisotnost seksualnih imperativov pri študentkah

POVZETEK: Članek predstavlja rezultate kvalitativne raziskave (fokusne skupine) o percepciji seksualnosti pri študentkah oziroma prisotnost elementov seksualnih diskurzov in imperativov v njihovih percepcijah. Raziskavo je vodila ideja, da so percepcije seksualnosti študentk utemeljene v naslednjih ključnih družbenih kontekstih: reflektivnem individualizmu, spremembah v intimnosti in partnerstvu, permisivni seksualni kulturi kot prevladujoči in v tradicionalni seksualni kulturi kot rezidualni kulturi. Rezultati so pokazali tri ključne značilnosti: spolno razlikovalen pogled na seksualnost na splošno in še posebej na primeru percepcije orgazma; razumevanje seksualnosti v kontekstu partnerstva; avtonomija in reflektivni pogledi na seksualnost ter partnerstvo.

KLJUČNE BESEDE: Študentke, tradicionalna in permisivna seksualna kultura, orgazmični imperativ, koitalni imperativ, psevdorecipročni diskurz, partnerstvo, reflektivni projekt sebstva.

1 Uvod

Članek predstavlja rezultate kvalitativne raziskave o percepciji seksualnosti pri študentkah¹ oziroma, natančneje, prisotnost elementov nekaterih seksualnih diskurzov in imperativov v njihovih percepcijah. Podatki so bili zbrani z izvedbo fokusnih skupin. V teoretski zastavitvi raziskave smo v prvi vrsti črpali iz teorije individualizacije in družbenih sprememb pozne modernosti (Beck in Beck-Gernsheim 2002; Giddens 1991) ter iz teoretskih refleksij o spremembah na področju intimnosti in seksualnosti v poznomodernih zahodnih družbah (Bauman 1998; Bauman 2003; Beck in Beck-Gernsheim 1995; Giddens 2000; Schmidt 1995, 1998; Weeks 1995). Raziskavo je vodila

---

1. Avtorica raziskave Alenka Švab (UL, FDV). Pri izvedbi raziskave sta v okviru študijskih obveznosti sodelovala študenta Nina Sirk (UL, FDV; asistiranje pri fokusnih skupinah in transkripcija intervjujev) in Evgen Štefančič (UP, FHS; transkripcija intervjujev). Študenta sta pod mentorstvom avtorice raziskave preliminarne rezultate predstavila na mednarodnem študentskem simpoziju maja 2008 v Grožnjanu na Hrvaškem.

ideja, da so percepcije seksualnosti študentk utemeljene v naslednjih ključnih družbenih kontekstih: refleksivnem individualizmu, spremembah v intimnosti in partnerstvu ter v permisivni seksualni kulturi.

V družboslovju obstaja konsenz, da se v zadnjih nekaj desetletjih oziroma vsaj od konca šestdesetih let prejšnjega stoletja odvijajo pomembne spremembe v polju družbene organizacije intimnosti in seksualnosti ter širše razmerij med spoli (Bauman 1998, 2003; Beck in Beck-Gernsheim 1995; Giddens 2000; Schmidt 1995; 1998; Weeks 1995), čeprav avtorji na različne načine interpretirajo te spremembe, še posebej pa njihove posledice. Spremembe so neločljivo povezane s pojavom refleksivnega individualizma, v katerem imajo konstitutivno vlogo refleksivni projekt sebstva (Giddens 1991) oziroma izbirne biografije (Beck in Beck-Gernsheim 1995). Ključni proces, ki podpira te družbene spremembe, je individualizacija družbenih akterjev, »ki so se sedaj primorani odločati o tem, kdaj in s kom se bodo poročili, ali bodo imeli otroke, kakšna je njihova spolna usmerjenost. Posamezniki morajo tako, svobodni od teh [družbenih, op. a.] struktur, refleksivno konstruirati svoje biografije« (Beck 1992: 3). Spreminja se narava intimnih odnosov, ki jih vodi načelo »zavezanosti«, ki pa je dandanes izpogajana zavezanost in jo vodi etika življenja »iz dneva v dan« (Finch, v Giddens 1991: 96). Partnerstva in seksualnost vodi nova, interakcijska morala oziroma morala pogajanj, ki je nadomestila tradicionalno seksualno moralo (Schmidt 1995: 10).

Na področju partnerstva in seksualnosti se spremembe kažejo v pojavu novega tipa partnerskih razmerij, čistih razmerij, novega tipa ljubezni, sotočne ljubezni in novega tipa seksualnosti, t. i. plastične seksualnosti² (Giddens 2000). Če sta moderna partnerstva, ljubezen in seksualnost še označevali hierarhična spolna organizacija ter heteronormativnost, pa je za njihove poznomoderne različice značilno, da temeljijo na enakopravnosti partnerjev, da se ne omejujejo na heteroseksualnost in ne temeljijo več na instituciji zakonske zveze (Weeks 1995). Po mnenju Giddensa (1998: 118) »spremembe, ki se dogajajo, ne oznanjajo le preobrazbe intimnosti, ampak tudi nov način ustvarjanja intimnosti«. V pozni modernosti postaja zasebnost vse bolj definirana »od znotraj«, s posamezniki, ki v njej živijo, in vedno manj ali pa sploh ne več določena z družbenimi normami, vrednotami ipd. Čisto razmerje, je prepričan Giddens (2000), ni več vezano na zunanje pogoje družbenega ali ekonomskega sveta, ampak je prosto plavajoče. Na področju seksualnosti se s pojavom plastične seksualnosti dovrši ločitev seksualnosti od reprodukcije (prav tam), vendar to ni edini vidik »emancipacije« seksualnosti v sodobnih zahodnih družbah. Bolj pomembna se zdi izolacija seksa od drugih področij življenja. Za seks se pričakuje, da bo »samovzdržujoč« in samozadosten, da bo »stal na lastnih nogah« in da se bo o njem presojalo po zadovoljitvi, ki naj jo prinese (Bauman 2003: 45).

Naštete spremembe so neločljivo povezane s spremembami v polju seksualne kulture. V zadnjih nekaj desetletjih se je dogodil prehod od tradicionalne oziroma restriktivne seksualne kulture, ki je postavljala jasne in tudi razlikovalne meje seksualnemu

---

2. Glavna značilnost plastične seksualnosti je njena »plastičnost« oziroma spremenljivost seksualnega izražanja tako na osebni kot na družbeni ravni.

vedenju,³ k liberalni oziroma permisivni seksualni kulturi kot ključnemu kontekstu poznomoderne organizacije seksualnosti. Spremembe v seksualni kulturi se odražajo tako v zasebni sferi oziroma sferi intimnosti, in sicer s preobrazbo intimnosti oziroma s pojavom čistega razmerja in plastične seksualnosti (Giddens 2000; Beck-Gernsheim 1995), kot tudi v javni sferi, kjer se kažejo skozi njeno »seksualizacijo« oziroma kulturno seksualizacijo (McNair 2002). Za permisivno oziroma liberalno seksualno kulturo je značilen »permisivni diskurz« (Hollway, v Gavey in dr. 1999), ki ga vodijo ideja o možnosti svobodnega seksualnega izražanja, o spolni enakosti, liberalni in tolerantni pogledi na seksualnost ter seksualno raznolikost, seksualni pluralizem (raznolike seksualne prakse, vedenja, vzorci). Seksualnost je organizirana okrog užitka, in ne več okrog reprodukcije (Gavey in dr. 1999). Za permisivno seksualno kulturo so značilne tudi seksualizacija javne sfere, seksualna komercializacija in razširjena dostopnost seksualnega znanja in informacij (celo informacijsko izobilje), še posebej z razvojem novih tehnologij, kot je internet ipd.

Vendar pa permisivna seksualna kultura zagotovo ni edina obstoječa. Sledeč znani Williamsovi (1985) razdelitvi obstoječe kulture na dominantno, rezidualno in emergentno, bi lahko tudi seksualno kulturo oziroma, bolje rečeno, seksualne kulture poznomoderne dobe razdelili na permisivno seksualno kulturo kot prevladujočo, tradicionalno (restriktivno) seksualno kulturo kot rezidualno in subverzivno seksualno (sub)kulturo (queer, transheteroseksualno kulturo) kot emergentno seksualno kulturo.⁴

Omenjeno razlikovanje med posameznimi seksualnimi kulturami omogoča, da razumemo njihov soobstoj in razmerja med njimi, v naši analizi pa nam bo to služilo za izhodišče pri identificiranju elementov različnih seksualnih kultur v pogledih na seksualnost. Za vsako seksualno kulturo so značilni določeni diskurzi in imperativi,⁵ ki smo jih skušali identificirati v percepcijah seksualnosti pri študentkah. Za tradicionalno seksualno kulturo so značilni diskurz moškega seksualnega nagona (Weeks 1986), biološki imperativ (Gavey in dr. 1999) in koitalni imperativ, ki usmerjajo tradicionalni, »razlikovalni« pogled na žensko in moško seksualnost oziroma podpirajo »maskulinistični model seksualnosti kot generične seksualnosti« (Jackson 1984), medtem ko so za permisivno seksualno kulturo značilni permisivni diskurz, psevdorecipročni diskurz in orgazmični imperativ.

Za diskurz moškega seksualnega nagona (Hollway, v Gavey in dr. 1999), ki temelji na ideji o biološki in reproduktivni pogojenosti seksualnosti oziroma na biološkem

3. Seksualnost je locirana v okviru zakonske zveze in tesno povezana z reprodukcijo. Obstaja ostra distinkcija med družbeno sprejemljivo in nesprejemljivo seksualnostjo ter iz nje izhajajoče sankcioniranje in stigmatizacija spolnih vedenj in praks, ki odstopajo od družbeno predpisanega oziroma dovoljenega seksualnega vedenja, npr. pred- in zunajzakonska seksualna razmerja, homoseksualna razmerja ipd.
4. Emergentna seksualna kultura v pričujoči raziskavi ni bila predmet analize.
5. Za seksualne imperative, kot sta na primer koitalni in orgazmični imperativ, je značilno, da ustvarjajo normativno podobo naravne, normalne, družbeno zaželene in zdrave seksualnosti. Gre za prevladujoče razumevanje nekega pojava v polju seksualnosti, ki učinkuje »imperativno«, torej veledno, zapovedujoče na subjektivne percepcije, izbire in prakse.

imperativu (Gavey in dr. 1999), je značilna ideja, da je moška seksualnost vodena s strani močne biološke potrebe po spolnosti v obliki koitusa (Weeks 1986). Moško seksualnost se v okviru tega diskurza prikazuje kot enostavno in neproblematično ter se jo zreducira na vzbujenost in zadovoljitev (orgazem). Poudarjeni so moška seksualna spretnost, nastop in sposobnost, pri čemer igrajo glavno vlogo penis, erekcija in moški orgazem (Jackson 1984). Moško seksualnost se prikazuje kot nasprotje ženske seksualnosti in predstavlja model, skozi katerega je seksualnost splošno razumljena (Jackson 1984). Ženska seksualnost je razumljena kot pasivna, podrejena moški in tesno povezano z reprodukcijo (Gavey in dr. 1999; Weeks 1986). Tradicionalno seksualno kulturo podpira tudi t. i. koitalni imperativ, znotraj katerega je koitus obravnavan kot najbolj naraven izraz, bistveni element in cilj heteroseksualne aktivnosti, kar vodi do izenačitve spolnosti s koitusom. S tem se ohranja ideja, da imajo moški močan seksualni nagon, ki stremlje h koitusu (Jackson 1984).

V kontekstu permissivne seksualne kulture sta tipična diskurz pseudorecipročnosti in orgazmični imperativ. Diskurz pseudorecipročnosti se kaže sicer kot promocija recipročnosti v seksualnih razmerjih, vendar pa, kot so pokazale raziskave, recipročnost ne temelji nujno na egalitarnosti (Braun in dr. 2003). V kombinaciji z elementi tradicionalne seksualne kulture (razlikovalno razumevanje moške in ženske seksualnosti) se ustvarja t. i. pseudorecipročnost, ki izmenjavo seksualnega užitka (npr. orgazmov) realizira skozi vzpostavitev pravic (ženska pravica do orgazma) in dolžnosti (moška odgovornost za ženski orgazem) (Braun in dr. 2003). Pseudorecipročni diskurz je tesno povezan s konstrukcijo orgazma v t. i. orgazmičnem imperativu, znotraj katerega je orgazem razumljen kot cilj heteroseksualne aktivnosti tako za moške kot za ženske. Orgazem je tako prikazan kot cilj oziroma zaključna točka »naravnega« spolnega odnosa. Orgazmu je dodeljen status najvišje stopnje užitka. Orgazmični imperativ narekuje, da naj bi bili vsi posamezniki sposobni doživeti orgazem in da je orgazem nepogrešljiv za dobro seksualno zdravje (Potts 2000).

Raziskavo je vodila podmena, da je danes seksualnost mladih oziroma načini, kako jo dojemajo in prakticirajo, neizogibno povezana z opisanim družbenim kontekstom. Seksualnost igra pomembno vlogo v osebnih biografijah mladih in je bistveni del refleksivnega projekta sebstva, je »sredstvo samouresničitve« (Haavio-Manila in dr., v Bernik 2010). Refleksivni projekt sebstva v polju seksualnosti med drugim predpostavlja seksualno in spolno avtonomijo, enakost, recipročnost (poudarek na intimnosti, delovanju in vzajemnem doseganju užitka za oba partnerja), zavezanost, znanje in informiranost o seksualnosti, nenehna refleksija seksualnega in partnerskega razmerja (delo na razmerju), visoke zahteve glede (seksualnega) razmerja. Seksualno refleksivnost lahko med drugim vidimo v tem, kako mladi vidijo sebe kot avtonomne seksualne subjekte z lastnimi pogledi, željami in interesi glede seksualnosti; v tem, da le-te odprto izražajo v seksualni komunikaciji; v tem, da recipročnost in prilagajanje seksualnih interesov obeh partnerjev vidijo kot pogoj za zadovoljujoče seksualno razmerje in seksualno življenje. Predpostavljamo, da je refleksivnost postala merilo uspešne in zadovoljujoče seksualnosti, vendar da se po vsej verjetnosti bolj kot v praksah izraža na ravni stališč in percepcij.

V raziskavi nas je zanimalo, koliko so posamezne značilnosti naštetih seksualnih diskurzov in imperativov prisotne v pogledih na seksualnost pri populaciji študentk, kakšno vlogo igrajo in v kakšnem razmerju so med sabo oziroma, z drugimi besedami, kakšno je razmerje med tradicionalno in permisivno seksualno kulturo. Izhajajoč iz zgornje razdelitve obstoječih seksualnih kultur, je bila glavna predpostavka to, da so elementi tradicionalne kulture pri študentkah prisotni le v omejenem obsegu in se ne izražajo v obliki tradicionalne seksualne morale (restriktivni vidik tradicionalne seksualne kulture). Izhajajoč iz ugotovitev obstoječih raziskav, smo predpostavljali, da bodo kljub temu v percepcijah prisotni nekateri elementi tradicionalne seksualne kulture oziroma »maskulinističnega« modela seksualnosti (Jackson 1984), ki se bodo izražali predvsem skozi diskurz moškega seksualnega nagona in koitalni imperativ. Vendar pa so elementi tradicionalne seksualne kulture sedaj postavljeni v nove, permisivne kulturne in družbene okvire, ki tem elementom dajejo tudi nove družbene pomene. Domnevali smo, da bodo razmišljanja v večji meri vodili kriteriji reflektivne seksualnosti in partnerstva. Predpostavljali smo prisotnost vrednot, ki so značilne za permisivno seksualno kulturo, vključno z elementi diskurza psevdorecipročnosti in orgazmičnega imperativa.

Naša izhodiščna predpostavka je torej bila, da se tradicionalna in permisivna seksualna kultura prepletata, soobstajata ter da so ostanki tradicionalne seksualne kulture sedaj redefinirani v kontekstu permisivne seksualne kulture in reflektivnega individualizma. Na ta način dobijo nove družbene pomene, ki niso v nasprotju z novo seksualno kulturo, ampak jo, nasprotno, lahko podpirajo.

2 Uporabljena metodologija

Raziskava je bila izvedena s pomočjo fokusnih skupin na vzorcu študentk družboslovja. V prvi vrsti je šlo za raziskavo eksploratorne narave, in fokusne skupine so tu predstavljale osnovni vir podatkov (prim. Morgan 1997; Frith 2000), saj je seksualnost oziroma seksualno vedenje v Sloveniji podraziskana tema,⁶ hkrati pa nimamo nobenih socioloških informacij o seksualnosti in seksualnem vedenju študentske populacije. Glavni razlog za izbor fokusnih skupin kot kvalitativne raziskovalne tehnike je dejstvo, da v pričujoči raziskavi ni bil primarni namen raziskovati seksualnega vedenja, praks in izkušenj posameznih udeleženk (za to bi bila primernejša kvalitativna metoda individualni intervju), temveč raziskovanje stališč in pogledov na seksualnost, kjer je pomemben vir informacij tudi sama interakcija med udeleženkami (na primer raznoliki pogledi na seksualnost in njihova konfrontacija).

Fokusne skupine so raziskovalna tehnika, s katero zbiramo podatke skozi skupinsko interakcijo na temo, ki jo določi raziskovalec (Morgan 1997: 6). Tako kot v družboslovju nasploh (Litosseliti 2003) je uporaba fokusnih skupin na področju raziskovanja seksualnosti vedno pogostejša, še posebej ko gre za eksploratorno raziskovanje (Frith 2000; Graham in dr. 2004).

6. Glej Švab, Bernik, Kuhar v tem tematskem bloku.

Diskusija v fokusnih skupinah je odvisna tako od posameznikov, ki tvorijo skupino, kot tudi od dinamike skupine kot celote (Morgan 1997: 60) in omogoča širok nabor informacij o diskutirani temi (Krueger in Casey 2000; Litosseliti 2003). Morgan (1997: 20) v razpravi o prednostih samostojnih fokusnih skupin izpostavlja, da odkrivajo vidike izkušenj in pogledov, do katerih brez skupinske interakcije ne bi prišli. Najbolj pomemben rezultat, ki ga opazujemo skozi interakcijo, je način, kako se udeleženci odzivajo drug na drugega: se strinjajo ali ne strinjajo, postavljajo vprašanja in odgovarjajo ipd. Prav skupinska diskusija in interakcijska narava fokusnih skupin je posebna prednost v polju raziskovanja seksualnosti (Frith 2000). Fokusne skupine so še posebno primerne za raziskovanje stališč in mnenj udeležencev (Morgan 1997).

2.1 Načrtovanje in vzorčenje

Pri določanju velikosti posamezne fokusne skupine in števila izvedenih fokusnih skupin smo se ravnali po obstoječih referencah za izvedbo fokusnih skupin.⁷ Morgan (1997) kot glavni dejavnik pri določitvi velikosti fokusne skupine navaja obseg posameznikovega prispevka v diskusiji in tudi vprašanje, kako podrobne odgovore želimo od posameznega udeleženca. V pričujoči raziskavi smo se odločili za manjše fokusne skupine (4–6 udeležencev)⁸ (Greenbaum 1998: 3), in sicer zaradi obsežnosti tematike (veliko število vprašanj) in zaradi intimne narave raziskovane tematike. Predvidevali smo, da se bodo udeleženke v manjših skupinah počutile bolj udobno, da se bo prej (kot v večji skupini) ustvarila atmosfera zaupanja oziroma da bodo prej pripravljene govoriti pred manjšim številom udeleženk kot pa v veliki skupini. Z majhnim številom udeleženk v posamezni skupini smo (glede na obsežnost tematike) omogočili, da je imela vsaka od udeleženk možnost govoriti in razviti svoje ideje oziroma poglede, hkrati pa so bile skupine dovolj velike, da so omogočile raznolikost mnenj, kar je pri določanju velikosti fokusne skupine ključnega pomena (Litosseliti 2003; Krueger in Casey 2000). Pri tem nam je uspelo ustvariti dobro razmerje med velikostjo skupine in dolžino seznama vprašanj, kar je razvidno iz časa trajanja diskusij v posameznih fokusnih skupinah. Te so v povprečju trajale približno uro in pol, kar je čas, ki nam je omogočal vzdrževati kontinuirano zbranost sodelujočih in hkrati dovolj poglobljeno obravnavo vseh zastavljenih vidikov raziskovane tematike.

Glede števila izvedenih fokusnih skupin velja v družboslovju približno pravilo treh do petih skupin, ki izvira iz argumenta, da po izvedbi petih skupin redko pridobimo nove informacije (Morgan 1997: 43), kar nekateri označujejo kot sposobnost ustaviti zbiranje podatkov, ko lahko pravilno napovemo odgovore udeležencev (Zeller, v Morgan 1997: 43). Gre za doseganje točke saturacije, po kateri ne pridemo več do novih informacij oziroma ko se odgovori začnejo ponavljati. Morgan omenja, da je število fokusnih skupin, ki so potrebne za doseganje točke saturacije, odvisno od več dejavnikov, v prvi vrsti pa od heterogenosti udeležencev znotraj fokusnih skupin in med njimi

7. Glej na primer Greenbaum 1993; Krueger in Casey 2000; Litosseliti 2003; Morgan 1997.

8. Povprečno število udeleženk na fokusno skupino je 4 (v petih fokusnih skupinah so bile po štiri udeleženke, v dveh skupinah po pet, v eni skupini pa so bile tri udeleženke).

(Morgan 1997: 44). V pričujoči raziskavi so se določene informacije ponavljale že po peti fokusni skupini, vendar smo se zaradi razmeroma majhnega števila udeleženk v posameznih fokusnih skupinah odločili izvesti osem fokusnih skupin.

Vzorčenje je potekalo po metodi snežne kepe in delno po metodi »link-tracing«. Udeleženke smo pridobili prek lastnih socialnih omrežij bodisi osebno bodisi s pošiljanjem vabil za sodelovanje po elektronski pošti, vsako udeleženko pa smo prosili še za nadaljnje kontakte.

2.2 Izvedba fokusnih skupin

Fokusne skupine so bile izvedene v januarju in februarju 2008. Pred izvedbo fokusne skupine so študentke izpolnile kratek vprašalnik z osnovnimi sociodemografskimi vprašanji. Sledila je kratka predstavitev namena in poteka fokusne skupine. Udeleženke so bile seznanjene tudi s svojo vlogo v fokusni skupini. Fokusne skupine so bile izvedene po običajnem postopku z moderatorko in asistentko (Krueger 1994; Morgan 1997).⁹ Vprašalnik je obsegal 68 okvirnih vprašanj, ki so bila razdeljena v sedem tematskih sklopov (diskurz moškega seksualnega nagona oziroma moške seksualnosti, intimnost in seks, koitalni imperativ, seksualna vzajemnost, orgazmični imperativ, hlinjenje orgazma, seksualna avtonomija oziroma odločanje).

2.3 Značilnosti vzorca

V okviru raziskave smo izvedli osem fokusnih skupin, v katerih je sodelovalo 33 študentk družboslovja z Univerze v Ljubljani in Univerze na Primorskem. Udeleženke so bile po starosti in smeri študija dokaj homogena skupina. Povprečna starost udeleženk je bila 22,8 leta, vse so bile študentke družboslovja.¹⁰ Glede na kraj bivanja je bil vzorec razpršen (udeleženke so prihajale iz vse Slovenije), vendar jih je bila večina iz urbanih območij (15 jih prihaja iz mest, pet iz primestnih naselij, pet iz krajev, osem s podeželja). V vzorcu je bilo 12 udeleženk samskih, 21 pa v partnerski zvezi. Glede na spolno usmerjenost se je 29 udeleženk opredelilo kot heteroseksualnih, dve sta se opredelili kot biseksualni in dve kot homoseksualni.¹¹

-
9. Intervju je izvedla moderatorka fokusne skupine (A. Švab) skupaj z asistentko.
  10. Dejstvo, da so bile udeleženke fokusnih skupin študentke družboslovja, je po eni strani lahko pomanjkljivost, saj bi bolj raznolik vzorec zagotovo pokazal večjo pestrost percepcij seksualnosti, morda tudi manjšo mero refleksivnosti in manjšo kritičnost do družbenih vidikov seksualnosti. Po drugi strani pa je homogenost vzorca prednost, saj omogoča analizo percepcij pri populaciji študentk, za katere lahko domnevamo, da imajo prav zaradi narave študija bolj kritičen pogled na družbeno konstrukcijo seksualnosti, da je v njihovih percepcijah seksualnosti in partnerstev več refleksivnosti ipd.
  11. Udeleženki, ki sta se opredelili kot istospolno usmerjeni, sta v preteklosti imeli heteroseksualne izkušnje.

3 Rezultati

V nadaljevanju predstavljamo tri ključne značilnosti, ki smo jih identificirali v analizi empiričnega gradiva. Prva je spolno razlikovalen pogled na seksualnost na splošno in še posebej na primeru percepcije orgazma. Druga značilnost je razumevanje seksualnosti v kontekstu partnerstva, tretja pa avtonomija in reflektivni pogledi na seksualnost ter partnerstvo.

3.1 Spolno razlikovalen pogled na seksualnost in orgazem

V analizi fokusnih skupin se je pokazala prevladujoča razlikovalna percepcija seksualnosti, v kateri je moška seksualnost razumljena kot tipično drugačna od ženske. Udeleženke so izražale stališča, ki spadajo v register diskurza moškega seksualnega nagona. V tej percepciji moško seksualnost vodi močna »biološka« potreba po seksu, medtem ko ženske posedujejo manj seksualne želje, a so zato bolj usmerjene v emotivne in odnosne vidike seksualnosti.

Čeprav so se udeleženke večinoma zavedale družbenih in kulturnih vidikov seksualnosti, je biologija vendarle razumljena kot neodvisna in nevprašljiva (neproblematizirana) ontološka osnova seksualnosti. V tem smislu je tradicionalna seksualna kultura vsaj skozi spolno razlikovalno razumevanje seksualnosti še vedno prisotna v percepcijah seksualnosti pri mladih ženskah. Zanimivo je, da je moški seksualni nagon pogosto označen kot (biološka) »potreba«, torej kot nekaj, kar je treba zadovoljiti. To daje moški seksualnosti v primerjavi z žensko poseben status, posledično pa je ženska seksualnost razumljena kot nekaj, kar se mora prilagoditi (kar je komplementarno) in podrediti (kar je hierarhično) moški seksualnosti.

»Ja, jaz vidim, da je moška potreba zmeraj večja kakor ženska.« (Rozi, 24)

»Pač ženskam mogoče veliko več pomeni ena druga bližina, mislim bližina na drugačen način, ne.« (Marta, 24)

Spolno razlikovalen pogled na seksualnost je hkrati tudi komplementaren. Tako moška kot ženska seksualnost sta razumljeni kot dopolnjujoči se. Če imajo ženske manj seksualne želje, pa imajo druge značilnosti, ki jo »nadomeščajo« (npr. odnosna in emotivna komponenta seksualnosti).

»Ženske gledamo na stvari tako čustveno ... mislim, povezujemo seks z ljubeznijo pa z vdanostjo, pa z zvestobo do partnerja in tako. Medtem ko gre pri moških zgolj za užitek in za samo početje tega, ni pa kakih globljih čustev.« (Nuša, 22 let)

Razlikovalen pogled na seksualnost je najbolj izražen v nekaterih percepcijah in pogledih na orgazem ter njegovo vlogo v seksualnosti. Tako bi lahko govorili tudi o razlikovalni percepciji orgazma. Udeleženke razumejo ženski orgazem kot drugačen od moškega. Izvor razlike udeleženke največkrat vidijo v biologiji – v seksualni želji, potrebi in seksualnem nagonu. S tem ko moško seksualnost vodi močan seksualni nagon, je moški orgazem razumljen kot normalen rezultat spolnega odnosa, je tisto, kar je v spolnem odnosu gotovo. V pogledih študentk je razvidna predpostavka, da imajo manjšo seksualno željo, posledično pa tudi zadovoljitev te želje in orgazem nista njuna, kot velja za moško seksualnost. Ženski orgazem za ženske tudi ni nujno merilo dobrega

seksa. Moški orgazem je razumljen kot nekaj, kar je integralni del vsakega spolnega odnosa, ženski orgazem pa dojemajo kot nenujen, negotov in ne vedno prisoten, prav tako pa ne vedno zaželen niti družbeno in subjektivno pričakovan. Ta razlikovalna percepcija je torej skonstruirana v binarnem modelu razmišljanja. Udeleženke so navajale naslednje razlikovalne značilnosti orgazma po spolu:

moški orgazem	ženski orgazem
biološki	družbeni
merilo spolnega odnosa	merjen z značilnostmi moške seksualnosti in orgazma
končni cilj seksa	del seksa (postavljen pred moški orgazem)
samoumeven	nesamoumeven
vedno zaželen	ne vedno zaželen
nujen	nenujen
nameren	nenameren
vedno prisoten	ni vedno prisoten
vedno pričakovan	ni vedno pričakovan
pride naravno	zahteva delo
je neodvisen (pride sam po sebi)	odvisen (od moškega)
manj cenjen	bolj cenjen
pogoj dobrega seksa	ni pogoj za dober seks

Udeleženke so te lastnosti moškega in ženskega orgazma izražale na primer z naslednjimi izjavami:

»Za moškega ziher. To je ziher, ja. Za žensko pa ni nujno. Pa je ravno tako v redu.« (Petra, 22)

»Ja, ponavadi naj bi moški orgazem bil tisti, ki definira ...« (Marta, 24)

Kot vse binarne konstrukcije je tudi razlikovalno razumevanje orgazma neizbežno hierarhično. Drugi element v binarni opoziciji je podrejen in odvisen od prvega. Hierarhična konstrukcija orgazma je posredno vidna v opisih orgazma. Udeleženke so o ženskem orgazmu vedno govorile kot o nečem, kar je merjeno glede na lastnosti moške seksualnosti in moškega orgazma – na primer za dosego ženskega orgazma je potrebnega več časa, težje ga je doseči, zahteva več (moškega) truda:

»Ker dostikrat je težje doseči ženski orgazem ...« (Manja, 24)

»... Več truda je potrebnega.« (Ana, 24)

»Ali pa, da se vsaj tisti drugi potruji, da ... Ponavadi je itak to moški, ne.« (Tina, 21)

Hierarhična struktura je vidna tudi v percepciji ženskega orgazma kot nečesa, kar je odvisno od moškega delovanja in kompetence. Moški so videni kot tisti, ki imajo vlogo (in nalogo), da žensko »vodijo do« orgazma oziroma jo »pripravijo na« orgazem.

»Da te moški pripelje do orgazma, že to ima pač svoj čar.« (Nuša, 23)

»... je moški sposoben žensko pripraviti do tega, da doživi orgazem ...« (Nena, 23)

»Da te nekdo pripelje do te ekstaze ...« (Manja, 24)

Hierarhija orgazmov je implicitno vidna v določenem zanikanju pomembnosti ženskega orgazma v vsakem spolnem odnosu:

»Saj ne bom rekla, je zelo fajn, če ga doživiš, ampak meni je tudi sam seks zelo velik užitek in ne rabim doživeti orgazma, da imam dober seks ... Zame je normalno, da ne doživim pri vsakem seksu orgazma.« (Nuša, 22)

»Ja, neka nuja tudi ni. Ne da ženska doživi, ne da moški, ampak najbrž je res bolj sprejemljivo, da ženska pač ne. Mislim, da s tem ni nič narobe, ne.« (Kristina, 24)

Razlikovalna percepcija seksualnosti ustvarja tudi zaskrbljenost žensk glede seksa. Poleg skrbi zaradi fizične podobe (postava, kako so videti gole, med seksom ipd.), ki je prisotna pri večini udeleženk (čeprav so tudi povedale, da te skrbi izginejo po začetni fazi partnerstva), se skrbi nanašajo na reakcije partnerja v primeru, da bi zavrnile njegov predlog za seks ali da bi mu povedale, da orgazma ne bodo doživele. Skrbi jih tudi, da orgazma ne bodo doživele ali pa da bo trajalo »predolgo«, da bi ga doživele. Prisotna je tudi zaskrbljenost, da partnerja ne bodo zadovoljile. Vsi ti primeri zaskrbljenosti so povezani s partnerjem oziroma se navezujejo na njegove odzive.

»Ja, mogoče je to, da se ženske bojijo odreči seksu, v tem smislu, da bi pač zavrnile seks zaradi kakršnega koli razloga. Mislim, da v večini imamo slabo vest.« (Marta, 24)

»Ker poznam fante pač, ki mislijo, da res to pač potem ni bil dober seks, če meni ni prišlo, in jaz imam v glavi to, da v bistvu mu samo s tem lahko dokažem, pa čeprav to sploh ni poanta tega ... Tako da nekje zadaj je skozi pritisk, da ne bo on pač mislil, da nisem uživala.« (Nuša, 22)

V teh zaskrbljenostih se izraža tudi kontradikcija reflektivnega partnerstva, ki po eni strani omogoča izražanje lastnih želja in preferenc, po drugi strani pa nalaga odgovornost skrbeti za (želje in preference) drugega. Zdi se, da je pri ženskah, ki jim je tradicionalno družbeno pripisana vloga skrbi za odnose in za druge osebe, odgovornost skrbeti za partnerja (njegov užitek) ter za upravljanje odnosov prisotna tudi v polju seksualnosti.

3.2 Partnerstvo kot družbeni kontekst seksualnosti ter reflektivni pogledi na seksualnost in partnerstvo

Druga ključna ugotovitev raziskave je pozicioniranje seksa oziroma seksualnosti v partnerstvo. Udeleženke so praviloma govorile o seksualnosti v kontekstu partnerstva oziroma, natančneje, v kontekstu »stabilnega« in »uspešnega« partnerstva. Partnerstvo je razumljeno kot nekaj »univerzalnega«, nekaj, za kar si vsi prizadevajo:

»Po moje je to nek cilj, saj vsi [iščejo, op. a.], eni iščejo dlje, eni prej najdejo. Po moje ni na koncu cilj, da še vedno skačeš z enega na drugega, po moje je to kar nek globalni cilj vseh, da si najdejo nekoga. Da z nekom ostanejo na koncu, ker lahko se zgodi, da to delajo toliko časa, da na koncu nimajo več izbire in ne morejo več nobenega dobit in potem po moje niso srečni.« (Ana, 24)

Seksualnost pa ima v partnerstvu središčno mesto in je nekakšno zrcalo partnerskega odnosa kot takega:

»Se mi zdi, da je seks pomemben, ker se v seksu kaže, koliko sta si dva človeka predana, pa koliko se razumeta, pa ujmeta, pa v bistvu koliko sta sproščena drug zraven drugega.« (Zoja, 21)

»... zelo pomembno, po moje. Meni se zdi, da se v seksu manifestira vse tisto, kar se dogaja v odnosu. In konflikti in tisto, kar je lepega, se manifestira v tem.« (Leja, 23)

3.2.1 Seks v kontekstu stabilnega partnerstva vs. seks za eno noč (one-night stand)

Razmišljanje o seksualnosti znotraj stabilnega partnerstva ne pomeni, da imajo udeleženske tradicionalne (ali celo konzervativne) poglede na seksualnost. Večina udeleženk je izražala liberalne poglede na seksualnost v smislu tolerance in sprejemanja seksualne raznolikosti, pa tudi v smislu pogledov na različne seksualne prakse. Na primer, večina udeleženk nima odklonilnega odnosa do seksa za eno noč, mnoge imajo to izkušnjo, nekatere ga prakticirajo. Seks za eno noč je v tem smislu percipiran kot običajna in razširjena seksualna praksa. Za udeleženske seks za eno noč ni nesprijemljiv ali celo nemoralen:

»To je tisto, greš ven, pa vidiš nekoga, ki ti je všeč, ki te privlači ... in pač si želiš. Si pa ne želiš, da bi ostal v stikih ali pa karkoli. Pač je res samo za tistikrat ... sama kemija in ni preveč čustev vmes.« (Neža, 21)

Se pa nekatere zavedajo dvojne morale, ki razlikuje med žensko in moško udeležbo v seksu za eno noč:

»Mislim, da obstaja dosti žensk, jaz poznam dosti punc, ki jim tudi te avanture za eno noč ... pomenijo samo seks ... jaz pač mislim, da kultura – celotna družba pritiska na ženske, da vlada ta predsodek, da bo ženska, če bo v enemu tednu imela samo dve avanturi, bo že pojmovana kot cipa, moški bo pa faca ...« (Manja, 24)

Pogledi na seks za eno noč so vedno postavljeni v kontekst primerjanja s seksom v partnerstvu. V tej »evalvaciji« je seks za eno noč zreduciran »zgolj« na seks (na užitek), medtem ko je seks znotraj partnerstva povezan z emocijami, povezovanjem in ima s tem neko »dodano vrednost«. Seks znotraj partnerske zveze je torej vrednoten višje, vedno je povezan z emocijami in ni nikoli »samo« seks. Seks v partnerstvu je ultimativni cilj, seks za eno noč pa priložnostna seksualna praksa, namenjena zadovoljitvi lastne seksualne želje.

»Jaz imam pozitiven odnos do tega, meni v bistvu ne predstavlja nekaj ..., gre za neko zadovoljitev ...« (Manja, 24)

»... one-night stand je, da pač potešiš to željo.« (Polona, 20)

Ker udeleženske seks(ualnost) umeščajo predvsem v kontekst stabilnega partnerstva, jim seks za eno noč pomeni nekaj, kar je njegovo nasprotje. V tem smislu je seks za eno noč praksa, ki je brez perspektive:

»Konstanto to ne more funkcionirat, ker slej ko prej se vsak naveliča, ker smo vsi čustvena bitja in ker ne glede na to, kakšna čustva imaš, pozitivna ali negativna, rabiš jih slej kot prej.« (Manja, 24)

Seks v stabilnem partnerstvu in seks za eno noč nista primerljiva in med njima so kvalitativne razlike. Seks v partnerstvu pomeni večjo izpolnitev, večji užitek, večjo odnosnost in boljši seks:

»Ker pač je v bistvu večja izpolnitev pri seksu s človekom, s katerim si intimen. Veliko večja kot pa z nekom, ki ga ne poznaš dobro ali pa ga sploh ne.« (Marta, 24)

»Seks lahko dobiš že kjerkoli danes. Romantika je drugače. Pomeni že, da ti partner nekaj pomeni. Je nekaj več.« (Eva, 21)

Prisotna, sicer v manjši meri, je tudi idealizacija seksa v partnerski zvezi:

»... seks je v resni zvezi drugačen in lepši, zato ker so vpletena čustva ... ker se pač tvoja sorodna duša, ne, pač v tistem trenutku, v tisti zvezi sta združena ...« (Sara, 23)

Razlika med seksom za eno noč in seksom v stabilnem partnerstvu je vidna tudi v tem, da je v partnerstvu fokus na odnosu samem in da je seks postavljen v ta kontekst, upoštevajoč tudi partnerja ter njegove potrebe in želje, medtem ko gre pri seksu za eno noč bolj za zadovoljevanje lastnih potreb.

»Pri zvezi je bolj, da se ti fokusiraš na drugega, medtem ko pri one-night standu se bolj fokusiraš nase ... Zdaj, če bom z enim, ne bom jaz gledala, da bo zdaj nekaj vau, bom rajši nase pogledala.« (Kajta, 22)

S stališča višjega vrednotenja seksa v partnerstvu je seks za eno noč tudi bolj »zahteven« in ima »svojo ceno«:

»... cenim na nek način tiste ljudi, ki znajo izpeljat to one-night stand zadevo ... morash biti dosti močna osebnost, da se na nekoga ne navežeš oziroma da ti nekdo ne zleze pod kožo ... bolj se mi zdi, da so ti ljudje ... samostojni in samosvoji na nek način. In res v nekem svojem svetu, kjer ne pustijo tako hitro, da jim nekdo vdre.« (Daran, 20)

3.2.2 Recipročnost kot ključni element seksa

Recipročnost kot osnova egalitarnega partnerstva je tipično predstavljena kot pomembna lastnost znotraj heteroseksualnega seksa in razmerja. Podobno kot velja za intimna razmerja nasploh, je tudi recipročnost v seksu razumljena kot nujni del seksualnega razmerja; je pogoj refleksivnega seksualnega razmerja. Zanimivo je, da udeleženke recipročnost povezujejo z intimnim odnosom, medtem ko je seks za eno noč primarno namenjen zadovoljitvi lastnih potreb, bolj je usmerjen v osebne interese in zato bolj »sebičen«, bolj nerecipročen.

Za večino udeleženk je recipročnost torej locirana v odnosni kontekst stabilne partnerske zveze, tesno je povezana z občutki, emocijami, povezanostjo, razkritjem, torej elementi refleksivnega intimnega razmerja. Recipročnost je razumljena kot proces, in ne zgolj kot dejanje znotraj posameznega spolnega odnosa, je torej tudi neke vrste investicija. Udeleženke so jo opisovale tudi kot nekaj, kar pride s poznavanjem intimnega partnerja, in kot nekaj, kar zahteva poznavanje partnerja, njegovih preferenc in obratno.

Ali to pomeni, da udeleženke znotraj partnerskega razmerja dajejo prednost partnerjevim seksualnim interesom in preferencam? Odgovor je da in ne. Razumevanje recipročnosti pri udeleženkah se jasno izraža v enakem dajanju in prejemanju; udeleženke so poudarjale, da pričakujejo, da so njihove želje »ravno tako« izpolnjene. To vsekakor nakazuje žensko delovanje in avtonomijo, zato je recipročnost v tem smislu osnovni pogoj refleksivnega seksualnega razmerja.

»To je to ..., da daš in tudi prejmeš. In da veš, komu daš, ... da ne daš brez veze, ampak boš enkrat ... mogoče ne ravno danes, prejel nazaj.« (Kaja, 21)

»... da vsaj približno poznaš želje drugega, tudi meje drugega. Koliko je nekdo pripravljen daleč iti. In da ga tam pač ne siliš ali celo ignoriraš. Pa to, da se največ potrudiš, kakor lahko. Za drugega in tudi za sebe.« (Marta, 24)

»Da oba dajeta in da oba sprejemata in da oba tudi tolerirata drugega.« (Laura, 20)

Toda spomnimo se, da znotraj razlikovalne percepcije seksualnosti ženske lastno seksualnost razumejo kot drugačno od moške, še posebej v smislu manjše seksualne želje. Medtem ko po eni strani izjave udeleženk kažejo zahtevo po recipročnosti in zadovoljitvi njihovih lastnih seksualnih želja, pa je sama percepcija, kaj konstituira ženski in moški seksualni užitek, razlikovalna. Recipročnost je torej razlikovalna recipročnost oziroma »psevdocipročnost« (Braun in dr. 2003). Večina udeleženk partnerjev užitek razume kot nekaj vsaj toliko pomembnega, če ne še bolj, kot je njihov lastni užitek, in to je točka, kjer se artikulira razlikovalno razumevanje recipročnosti. Ženska seksualna želja je vsaj delno opredeljena tudi skozi dajanje užitka partnerju; gre torej za odnosni užitek. Zanimivo je, da je prisotna skrb za partnerjev užitek in orgazem, čeprav je po drugi strani moška seksualna želja, še posebej pa orgazem, razumljena kot nekaj gotovega, nevprašljivega in vedno prisotnega.

»Jaz mislim, da je že tisti užitek, ki ga daš partnerju, že polovica tvojega užitka.« (Marta, 24)

»Jaz včasih celo bolj gledam na partnerja kakor nase. Saj pravim, ker partner velikokrat dojema, da je seks pač orgazem, medtem ko ga jaz ne rabim doživeti, da imam dober seks, ne. Tako včasih veliko bolj padem v to, da bo partner doživel, pa da bo pač za njega dober seks.« (Nuša, 22)

Tu se izraža tudi ženska odnosna vloga v relaciji do recipročnosti, ki je mestoma »terapevtska«: poleg skrbi za svoj užitek in doseganje orgazma imajo ženske še vlogo skrbeti za partnerjev užitek in njegovo zadovoljitev:

»... ker v vsakem primeru uživam v seksu in ne rabim zaradi tega orgazma, medtem ko partner to vseeno rabi tako ... Jaz gledam bolj na to, mi je bolj pomembno, da ga jaz zadovoljim, kakor da sem jaz zadovoljena.« (Nuša, 22)

Recipročnost je pogosto artikulirana skozi orgazem oziroma izmenjavo orgazmov. Naslednji primeri prikazujejo odgovore na vprašanje, kaj si udeleženke predstavljajo pod seksualno vzajemnostjo:

»Da oba doživita orgazem.« (Eva, 21)

»Če res govorimo o dobrem seksu, se mi zdi, da morata oba doživeti orgazem.« (Tina, 21)

Vendar je tudi pri opisovanju pomena orgazma prisotno razlikovalno razumevanje recipročnosti. Za večino udeleženk ženski orgazem ni nujni pogoj seksualne vzajemnosti, kot smo že omenili.

»Meni pa v bistvu ne toliko to, se pravi doživetje orgazma, ampak bolj tista uigranost pred tem. Pa nekako tisti občutek združenosti. Se pravi ne samo tiste seksualne, ampak tudi tiste mentalne ...« (Nina, 21)

»Oboje je pomembno, mogoče pa včasih, če nimaš pretirane volje, pa vseeno ne rečeš ne, je bolj pomembno, da se zadovolji njega in 'čao'. Če včasih to narediš zaradi njega. Če jaz to včasih naredim, mi je zelo pomembno, da se njega zadovolji in 'čao'.« (Ana, 24)

»V končni fazi oboje, čeprav lahko, ne vem, v določenem spolnem odnosu pride pač samo do zadovoljitve enega, ampak je to čisto ok ... ker veš, da bo še prišel naslednji spolni odnos, kjer se bosta pač spet oba trudila, kakorkoli, ampak tako, da je nekako uravnoteženo.« (Laura, 20)

Zadnja izjava kaže tudi na to, da je seksualna recipročnost, kot smo že omenili, v tem smislu razumljena kot proces, kot investicija (v partnerstvo), kot nekaj, kar se lahko izraža na daljši rok.

3.2.3 Koitus kot označevalec intimnosti in povezanosti

Elemente koitalnega imperativa je mogoče razbrati v percepcijah seksualnosti skozi definiranje spolnega odnosa oziroma seksa in primerjanje drugih seksualnih aktivnosti znotraj spolnega odnosa. Koitus predstavlja osrednje mesto v spolnem odnosu, pogosto je prisotno pomensko enačenje spolnega odnosa z njim oziroma enačenje koitusa s »pravim« spolnim odnosom.

»Meni je poanta seksa pač sama penetracija.« (Nuša, 22)

»V glavnem se mi zdi, da v vsakem primeru tisti pravi seks mora vključevati penetracijo.« (Zoja, 21)

Druge seksualne prakse, če se odvijajo brez koitusa, npr. oralni seks, pogosto niso razumljene kot spolni odnos.

»Če boš nekoga vprašal, s kolikimi ljudmi je seksal, po mojem človek ne bo našteval tistih, s katerimi je oralno seksal.« (Zoja, 21)

Koitus je označen z intimnostjo, predstavlja »ultimativno intimnost« (Gavey in dr. 1999), razumljen je kot povezovalni element v heteroseksualnosti in partnerstvu:

»Je pa intimen koitus, da sta partnerja povezana, da gresta skupaj ... mislim, da mi je koitus v povezanosti bolj intimen.« (Katja, 22)

»Po mojem pa je penetracija pomembna ... ker je tu potem tista prava združitev moškega in ženskega telesa, h kateri vsi stremimo.« (Laura, 20)

»Meni je [penetracija, op. a.] pomembna. Meni se zdi, da sem takrat najbolj povezana s svojim partnerjem in takrat v bistvu delujeva harmonično.« (Nuša, 22)

3.3 Refleksivna seksualnost? Elementi avtonomije in enakosti v percepcijah seksualnosti

V raziskavi se je pokazal še en značilen element v razumevanju seksualnosti pri študentkah. Kljub različni percepciji je zaznati precejšnjo mero avtonomije in drugih, tipično refleksivnih elementov seksualnega oziroma partnerskega razmerja oziroma »refleksivno subjektifikacijo« in »naracijo upora« (Gavey in dr. 1999: 44). Opaziti je mogoče določeno stopnjo delovanja, neodvisnosti, ki pa je še vedno uokvirjena z nevprašljivo različno percepcijo seksualnosti. Avtonomija in delovanje kot produkta refleksivnega individualizma in permisivne seksualne kulture se kažeta v naslednjih vidikih:

(a) predpostavljena je recipročnosti v seksualnem razmerju:

»No, jaz mislim, da morata biti v bistvu 50 : 50. Se mi ne zdi fer, da zdaj se pa konča, če on ... naj se pač potruži ... Ne vem, zakaj bi jaz morala tu se nekaj ... Se mi zdi

neumno to. Sem jaz tvoja polovica, on je moja polovica. Naj se tudi on meni prilagaja, če se jaz njemu, ne.« (Katja, 22)

- (b) udeleženkam je lastna seksualna želja vsaj tako pomembna kot partnerjeva, nekaterim pa celo pomembnejša od partnerjeve:

»Meni je pomemben partnerjev užitek, samo mi je na koncu bolj pomemben moj. Moraš biti včasih malo egoist, ne ...« (Manja, 24)

»Saj ti je v zadovoljstvo, če vidiš, da partner uživa, ampak konec koncev gledaš zmeraj nase ... Da se gre za lastni užitek.« (Neža, 21)

- (c) avtonomija je vidna v sposobnosti in interesu izraziti lastna občutja in želje ter se o njih pogovoriti s partnerjem:

»... Če mi ni, povem: 'Oprosti, pač ne bo danes'. Če pa mi je: 'Jaz se potrudim za tebe kdaj, ti se boš danes za mene, pa bo fajn.« (Biba, 23)

»Mora biti skupek vseh stvari, od pogovora in ostalih, ne. Tudi če je seks fantastičen, pa ni, ne vem, pogovora ... se tudi to začne krhat, ne.« (Sara, 23)

- (č) ženska seksualnost je v nekaterih vidikih interpretirana kot bolj kompleksna in s tem »vrednejša« v primerjavi z moško, kar se vidi na primeru percepcije orgazma:

»Mislim, da ga ženske dosti bolj cenimo kot moški. Ne vem ... ker moški ga lahko doživijo, kadar hočejo. Ženske pa smo ... malo bolj zahtevne ... Se morajo moški potruditi, ne.« (Špela, 21)

»Pač moški ima tistega ... enega.« (Biba, 23)

- (d) prisotni so zavest o družbeni konstrukciji seksualnosti ter kritičen odnos in distanca do medijskih reprezentacij ženske in moške seksualnosti:

»Ne vem, branje Cosmopolitana ustvarja en diskurz o spolnosti. Kako bi morala izgledati, pa kaj bi ženska vse morala narediti ... Ampak enostavno, če bi rajši vedela, kaj tebi paše, ne bereš tega.« (Nika, 21)

»Če že govorimo o vplivu medijev, se mi zdi, da zelo prikrito silijo ženske s tem, da se skoncentrirajo na moški užitek ... in potem ti v bistvu ne ostane sploh tistega prostora, da bi ti dejansko začutil svoje telo, pa svoje užitke, ki jih doživljaš pri tem, ampak se vse to skoncentrira v eno tako čudno iluzijo, kako bi stvari morale izgledati.« (Marta, 24)

5 Sklep

Percepcije seksualnosti pri študentkah vodijo glavne značilnosti refleksivnega razumevanja partnerstva in seksualnosti. Prisotna je seksualna avtonomija, predpostavljene so recipročnost in enakost obeh partnerjev ter izražanje lastnih in upoštevanje partnerjevih želja in interesov. Partnerstvo pomeni ontološko osnovo oziroma referenčni okvir za razmišljanje o seksualnosti in zdi se, da tudi za njena udejanjanja. Kljub temu pa razmišljanja o partnerstvu niso opredeljena z iskanjem partnerja »za vedno«, kot je bilo značilno za tradicionalno seksualno kulturo. Zamenjala sta ga serijska monogamija in iskanje »idealnega« partnerstva. Permisivna seksualna kultura je v percepciji seksualnosti pri študentkah razvidna v izražanju liberalnih stališč glede seksualnosti, pa tudi v raznolikosti seksualnih praks, katerih osnovno izhodišče je konsenzualnost kot osnovni element sodobnih seksualnih partnerstev. Liberalnost se na primer kaže

v odnosu do seksa za eno noč, ki je za udeleženke sprejemljiv; mnoge so tudi imele izkušnje z njim oziroma ga prakticirajo. Orgazmični imperativ kot tipični produkt permisivne seksualne kulture je prisoten le delno, bolj v obliki »pravice« (ženske) do orgazma, ki je jasno izpostavljena v okviru zahteve po seksualni recipročnosti, vendar iz podatkov ne moremo sklepati, ali predstavlja obremenjenost udeleženk. Ravno obratno, pri udeleženkah je opaziti (vsaj na načelni ravni) avtonomijo, hkrati pa tudi veliko mero kritičnosti do orgazmičnega imperativa, predvsem na primeru medijskih reprezentacij orgazma in njenih implikacij za vsakdanje življenje. Tam, kjer je orgazmični imperativ prisoten, se ne izraža kot zaskrbljenost v relaciji do družbenih pričakovanj, temveč v relaciji do partnerja (prim. Nicholson in Burr 2003). Tu se je pokazal razkorak, ki so ga zabeležile že druge raziskave – med mnjenji, ki jih imajo udeleženke do nekega pojava na splošno in v opisovanju subjektivne izkušnje (Lavie-Ajayi 2005), hkrati pa posredno kaže na to, da je bistveno večja teža kot družbenim »zahtevam« dana individualnemu, partnerskemu kontekstu. V tem kontekstu bi lahko tudi predpostavljali, da odsotnost družbenih pritiskov orgazmičnega imperativa pri ženskah še ne pomeni njegove odsotnosti nasploh. Zdi se, da se orgazmični imperativ bolj kot pri ženskah izraža v percepcijah seksualnosti pri moških, ki so v novi seksualni kulturi »zavezani« k izkazovanju seksualne kompetence (katere ključni del je prav zahteva po ženskem orgazmu) in realizaciji seksualne recipročnosti. Seveda pa bi bilo treba to tezo tudi empirično preveriti.

Ključne ugotovitve pričujoče raziskave ne potrjujejo nosilne teze teorije preobrazbe intimnosti, da sta seksualnost in partnerstvo danes definirana od znotraj, neodvisno od družbenih dejavnikov, prosto plavajoča. Raziskava to potrjuje v več vidikih. Prvič v tem, da ima tradicionalna seksualna kultura, čeprav v omejenem obsegu, določeno vlogo tudi v kontekstu prevladujoče permisivne seksualne kulture. Čeprav so elementi tradicionalne seksualne kulture v primerjavi s permisivno seksualno kulturo na videz obrobni, so vendarle prisotni. Izražajo se delno v prisotnosti biološkega diskurza in koitalnega imperativa, najbolj izrazito pa v razlikovalnem razumevanju ženske in moške seksualnosti. Slednje v veliki meri vodi razmišljanja študentk o seksualnosti in partnerstvu in, kot se zdi, nemoteno podpira zahteve reflektivnega partnerstva ter dobro sobiva z elementi permisivne seksualne kulture. Drugič, tudi sama permisivna seksualna kultura s svojimi diskurzi in imperativi jasno določa percepcije o seksualnosti pri študentkah. Čeprav se na prvi pogled zdi, da je ta kultura prinesla (neomejeno) svobodo v razmišljanju o seksualnosti in v seksualnem izražanju, o čemer so prepričani tudi teoretiki intimnosti, pa je kar nekaj dokazov, vključno s pričujočo raziskavo, ki kaže, da je ta svoboda relativno omejena. Individualna svoboda se namreč »pri iskanju spolnih užitkov prej ko slej sreča z zahtevo (ki je samo druga plat te svobode), da spolnih partnerjev, tj. drugih iskalcev spolnega užitka, ni dovoljeno obravnavati kot objekte« (Bernik 2010).

Omejitev na poti do realizacije »idealnega« partnerstva (tako zase kot za partnerja) vodi v paradoks recipročnosti, ki se kaže v dveh vidikih. Prvi izhaja že iz dejstva, da se danes v seksualnem oziroma partnerskem razmerju srečata dve reflektivni in individualizirani osebi, vsaka s svojimi zahtevami in pogledi, ki se lomijo na zahtevi

po upoštevanju partnerja. Drugi vidik tega paradoksa pa se kaže v razmerju med recipročnostjo kot ključnim imperativom seksualnega in partnerskega razmerja (ki je jasno izpostavljena na ravni stališč) ter prakso recipročnosti, ki se pokaže v svoji omejeni obliki, t. i. psevdorecipročnosti, ki jo med drugim pogojuje razlikovalno razumevanje ženske in moške seksualnosti kot ostanka tradicionalne seksualne kulture. Ta ustvarja ekonomijo recipročnosti, ki jo podpira spolno specifična odnosna usmerjenost žensk v skrb za drugega (v tem primeru za moško seksualno zadovoljstvo) in v kontekstu reflektivnega projekta sebstva tudi v skrb »zase« oziroma za svoj seksualni užitek. Zato ni presenetljivo, da je žensko seksualno zadovoljstvo danes (še vedno) »posredovano«, pogojeno ne le z zadovoljitvijo lastne seksualne želje, temveč tudi (ali pa predvsem?) z zadovoljitvijo moške seksualne želje oziroma z zadovoljitvijo prve prek druge. Toda recipročnost deluje paradoksalno tudi za moške. Zahteve po njej se namreč povezujejo z zahtevami po moški seksualni kompetenci (tradicionalna kultura) in orgazmičnim imperativom, prek katerih je moškim dodeljena tudi odgovornost za ženski seksualni užitek (orgazem). Od moških se (imperativno) pričakuje, da bodo seksualno kompetentni, in to vključuje tudi zahtevo, da zadovoljijo partnerko, eno od glavnih meril pa je ženski orgazem (orgazmični imperativ). Zato se je skrb za druge pri ženskah pravzaprav spremenila v paradoks, ko ženske s tem, ko skrbijo za moškega in njegovo zadovoljstvo (ki je danes pogojena z zahtevo po zadovoljitvi partnerke), ne skrbijo le neposredno za njegovo zadovoljstvo kot tako, temveč tudi za to, da bo zadoščeno družbenim kriterijem glede ženskega seksualnega zadovoljstva.

Raziskava je pokazala pogosto nasprotujoče si značilnosti percepcij seksualnosti, ki pa so nasprotujoče si le na videz in so pravzaprav le dve plati iste zgodbe, zgodbe o poznomoderni družbeni organizaciji seksualnosti, ki je prežeta tako s tradicionalnimi kot permisivnimi elementi, ki včasih delujejo komplementarno in se podpirajo, spet drugič si nasprotujejo tako na širši družbeni kot tudi na osebni ravni. V kontekstu individualnih biografij in doseganja zahtev reflektivnega projekta sebstva se lahko kažejo v razpetosti med družbenimi zahtevami ter posameznikovo avtonomijo, pa tudi v prisili odločanja med mnogovrstnimi izbirami in še zdaleč ne enoznačnimi pomeni v polju seksualnosti.

Morda najbolj očitna omejitev v polju sodobne družbene organizacije seksualnosti, ki jo je pokazala pričujoča raziskava, pa so zahteve, ki jih posameznikom in posameznicam v vsakdanjem življenju nalagata permisivna seksualna kultura in reflektivni projekt sebstva ter partnerstva kot taka. Permisivni diskurz ponuja »svobodo v mehurčku« (Gavey in dr. 1999), ki se v vsakdanji realnosti (lahko) kaj hitro razblini. In podobno velja za (družbene) zahteve po »idealnem« partnerstvu in seksualnosti. Zdi se, da se je reflektivna seksualnost »prelevila« v družbeni imperativ, ki vodi razmišljanja (in standarde) o seksualnosti in partnerstvih mladih žensk. Seksualna in partnerska reflektivnost je torej družbeno navodilo, ki pa mu je v realnosti vsakdanjega življenja vse prej kot lahko in svobodno slediti.

Reference

- Bauman, Zygmund (1998): On Postmodern Uses of Sex. *Theory, Culture & Society*, 15 (3–4): 19–33.
- Bauman, Zygmund (2003): *Liquid Love. On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge, Malden: Polity Press in Blackwell Publishing.
- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society: Towards a New Modernity*. London, Newbury Park, New Delhi: SAGE Publications.
- Beck, Ulrich, in Beck-Gernsheim, Elizabeth (1995): *The Normal Chaos of Love*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press in Blackwell Publishing.
- Beck, Ulrich, in Beck-Gernsheim, Elizabeth (2002): *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Bernik, Ivan (2010): *Spolnost v času individualizma in racionalnosti. Družboslovne razprave: ta številka*.
- Braun, Virginia, Gavey, Nicola, McPhillips, Kathryn (2003): The 'Fair Deal'? Unpacking Accounts of Reciprocity in Heterosex. *Sexualities*, 6 (2): 237–261.
- Frith, Hanna (2000): Focusing on Sex: Using Focus Groups in Sex Research. *Sexualities*, 3 (3): 275–297.
- Gavey, Nicola, McPhillips, Kathryn, Braun, Virginia (1999): Interruptus Coitus: Heterosexuals Accounting for Intercourse. *Sexualities*, 2 (1): 35–68.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1998): *Conversations With Anthony Giddens: Making Sense of Modernity*. Stanford University Press.
- Giddens, Anthony (2000): *Preobrazba intimnosti. Spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah. Ljubljana: Založba *cf.*
- Graham, Cynthia A., Sanders, Stephanie A., Milhausen, Robin R., McBride, Kimberly R. (2004): Turning On and Turning Off: A Focus Group Study of the Factors That Affect Women's Sexual Arousal. *Archives of Sexual Behavior*, 33 (6): 527–538.
- Greenbaum, Thomas L. (1998): *The Handbook for Focus Groups Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Jackson, Margaret (1984): Sex research and the construction of sexuality: A tool of male supremacy. *Women's Studies International Forum*, 7: 43–51.
- Jackson, Stevi, in Scott, Sue (2007): Faking Like a Woman? Towards an Interpretive Theorization of Sexual Pleasure. *Body & Society*, 13 (2): 95–116.
- Krueger, Richard, in Casey, Mary Ann (1994): *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Lavie-Ajayi, Maya (2005): »Because all real women do«: The construction and deconstruction of »female orgasmic disorder«. *Sexualities, Evolution and Gender*, 7 (1): 57–72.
- Litosselitti, Lia (2003): *Using Focus Groups in Research*. London, New York: Continuum.
- McNair, Brian (2002): *Striptease Culture. Sex, Media and the Democratisation of Desire*. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Morgan, David L. (1997): *Focus Groups as Qualitative Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.

- Nicholson, Paula, in Burr, Jennifer (2003): What is 'normal' about women's (hetero)sexual desire and orgasm? A report of an in-depth interview study. *Social Science & Medicine*, 57: 1735–1745.
- Potts, Annie (2000): Coming, Coming, Gone: A Feminist Deconstruction of Heterosexual Orgasm. *Sexualities*, 3 (1): 55–76.
- Schmidt, Gunter (1995): Emancipation and Social Change in Heterosexual Relationships. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 7 (3): 7–20.
- Schmidt, Gunter (1998): Sexuality and Late Modernity. *Annual Review of Sex research*, 9: 224–241.
- Weeks, Jeffrey (1986): *Sexuality*. London: New York, London.
- Weeks, Jeffrey (1995): *Invented moralities: Sexual values in an age of uncertainty*. Cambridge: polity Press.
- Williams, Raymond (1985): *Keywords: a vocabulary of culture and society*. New York: Oxford University Press.

Naslov avtorice:

izr. prof. dr. Alenka Švab

Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana

e-mail: alenka.svab@fdv.uni-lj.si